

Тасова Асел Баймурзаевна (PhD докторы), аға оқытушы
Бутаева Зулфинур Шавкатовна магистр
Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің, философия
(Казахстан)

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ҮЛГЕРМЕУШІЛІГІНІҢ СЕБЕПТЕРІН АНЫҚТАУ

Аннотация: Үлгермеушілік сабақ барысында қалыптасады және оның алдын алуға, күресуге болады. Баланың жаңа жағдайы қоғамда, оқушының позициясы оның болуымен сипатталады міндетті, әлеуметтік маңызды және бақыланатын пайда болады іс-әрекет-оқу, ол өз ережелерінің жүйесіне бағынуы керек және оларды бұзғаны үшін жауап беріңіз. Үлгермеушілік оқушының оқу, санау дағдылары әлсіз, талдау, жалпылаудың интеллектуалды дағдыларын нашар білетіндігінде біздің ойымызша, балалардың мектепте үлгермеуінің бірнеше себептері.

Кіліт сөздер: Үлгермеушілік, үй тапсырмасы, оқу пәндері, бірінші сыныптар, Нашар бағаға

ВЫЯВЛЕНИЕ ПРИЧИН НЕУСПЕВАЕМОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация: Неуспеваемость формируется в процессе занятий и ее можно предотвратить, бороться. Новое состояние ребенка в социуме, позиция школьника характеризуется его наличием обязательная, социально значимая и контролируемая появляется деятельность-учеба, она должна подчиняться системе своих правил и нести ответственность за их нарушение. Неуспеваемость заключается в том, что ученик обладает слабыми навыками чтения, счета, слабыми интеллектуальными навыками анализа, обобщения, на наш взгляд, несколько причин неуспеваемости детей в школе.

Ключевые слова: Неуспеваемость, домашнее задание, учебные предметы, первые классы, с плохой оценкой

IDENTIFYING THE CAUSES OF PRIMARY SCHOOL FAILURE

Abstract: Underachievement is formed in the course of classes and it can be prevented, fought. The new state of the child in society, the position of the student is characterized by its presence mandatory, socially significant and controlled activity-learning, it must obey the system of its rules and be responsible for their violation. Failure is that the student has poor reading skills, numeracy, poor intellectual skills of analysis, generalization, in our opinion, there are several reasons for the failure of children in school.

Key words: Poor performance, homework, academic subjects, first grades, with a bad grade

Кіріспе бөлімі: Осы уақытқа дейін барлық мектептердің ең "өзекті" мәселелердің бірі оқушылардың нашар үлгерімі болып қала береді. Мұның себебі мектептердің жетілмеген жұмыс әдістерінде ғана емес, сонымен қатар жас ерекшеліктерінде, баланың мектепке психологиялық дайындығында. Әдеби дерек көздерді талдау көрсеткендей, көптеген авторлар оқушылардың үлгерімсіздігі мәселесін зерттейді. Сәтсіздік бұл біздің немқұрайдылығымыздың нәтижесі, "мүмкін, ол өздігінен өтеді". Тәжірибе көрсеткендей: уақытында және дұрыс тұру қиындықтары баланың қалыпты оқуына мүмкіндік беріп қана қоймай, оның физикалық және психикалық денсаулығын сақтайды.

Үлгермеушілік сабақ барысында қалыптасады және оның алдын алуға, күресуге болады. Нашар бағаға әкеп соқтыратын оқушы үлгермеушілігінің себептері оқу-тәрбие жұмысын дұрыс ұйымдастырмауда, мектепшілік бақылаудың мерзімді жүрмеуінде, санитарлық - гигиеналық нормалардың бұзылуында жатыр.

Оқу үлгерімінің алдын алу үшін уақытында барлық компоненттерін анықтау және жою. Мектеп оқушыларының үлгермеуі табиғи түрде олардың жеке ерекшеліктерімен және солармен байланысты олардың дамуымен жүретін жағдайлар. Осы шарттардың ең маңыздысы педагогика мектепте балаларды оқыту мен тәрбиелеуді таниды. Дәл дидактика академиялық сәтсіздікке анықтама беруге арналған [1,7]. Баланың мектепке түсуі жаңаның басталуынан білдіреді оның өмір кезеңі. Балалар жаңа, қоғамдық өзінің мазмұны мен қызметі бойынша (мектепке бару, оқу пәндерімен айналысу, мектеп режимін ұстану, мінез-құлық ережелеріне бағыну). Баланың жаңа жағдайы қоғамда, оқушының позициясы оның болуымен сипатталады міндетті, әлеуметтік маңызды және бақыланатын пайда болады іс-әрекет-оқу, ол өз ережелерінің жүйесіне бағынуы керек және оларды бұзғаны үшін жауап беріңіз [2, 6]

Негізгі бөлімі: Мектеп мәселесі мамандардың ерекше назарын аударады бастауыш сыныптарда үлгермеушілік, себебі бастауыш білім беру - барлық орта білім негізделетін іргетас. Бұл кіші мектеп жасы тұлғаның кейінгі қалыптасуы үшін маңызды. Жаңашыл педагог В. Н. Шаталов, С.Н. Лысенкова және басқалардың жұмыс тәжірибесі осындай көзқарастың дұрыстығын растайды. Сонымен қатар, көптеген мұғалімдер әлсіз оқу үлгерімін балалардың ерікті және кейбір моральдық қасиеттерінің жетіспеушілігімен, еңбекқорлық пен еңбекқорлықтың болмауымен түсіндіруге бейім. Демек, артта қалған оқушыларға қатысты жиі қолданылатын "зерттеу", ата-аналарды шақыру сияқты репрессиялық шаралар [3,8].

Бұлардың ішіндегі негізгілері мыналар:

- жекелеген мұғалімдер сабақтарының сапасындағы, жаңа материалды тиісінше түсіндіре алмауы, бекіту жұмысының әлсіз жүруі, оқушы білімін есепке алудың болмауы, мұғалімнің тиісті дәрежеде талап етпеуі;
- үй тапсырмасын орындау жұмысын дұрыс ойластырмау және тыңғылықты тексерудің болмауы;
- мұғалімдердің өз оқушыларын дұрыс білмеуі;
- жеке жұмыстың болмауы, танымдық қызығуын дамыта алмауы;
- мектепте үлгермеушіліктің алдын алу жөнінде жүйелі жұмыстың болмауы, мектеп әкімшілігі мен сынып жетекшілерінің, әлеуметтік ортақ жұмыс жүргізбеуі;
- тәрбие жұмысындағы олқылықтар, оқушылардың сабақтағы нашар тәртібі, өз міндеттерін саналы түрде түсінбеуі, мектеп әкімшілігі тарапынан тәртіп бұзушыларға уақтылы және тиісті шара қолданбауы;
- бағалаудағы біржақтылық;
- оқыту мен тәрбие үрдісінде сабақтастықтың болмауы;

- сабақтан қалдыру, оқушының ауырып қалуы, т.б.

Ең алдымен мұғалім мен сынып жетекшісінің жұмысымен танысуы керек (үлгермеу себептерін айқындау, біліміндегі олқылықтардың сипаты). Оқушылардың үлгермеушілігінің себептерін зерттеу мақсатында мектепте педагогикалық басқосулар, семинар, тренингтер өткізуі тиіс.

Олардың тақырыптары: Нашар үлгеретін және үлгермейтін оқушыларға білім беру үрдісін белсендіру, үлгермеушілікті болдырмау және алдын алу жөніндегі педұжымның іс - әрекеті, т.б. Бұл шараларда оқушыны зерттеудің жалпы бағдарламасы қарастырылып пікірлер тыңдалып, үлгермеушілік себептері айқындалуы және жеке оқушыны оқытумен тәрбиелеуді жетілдіру шаралары қарастырылуы қажет [4]. Біз педагогикалық белсенділікті, әсер етуді және сипаттамаларын ескере отырып, психофизиологиялық себептер бойынша әр бала. Бірақ академиялық сәтсіздіктің әлеуметтік себептері тікелей байланысты оқытушылар мен студенттердің еркіне байланысты емес. Біз оларға әлсіздерді жатқызамыз материалдық-техникалық база, мұғалімдердің жетіспеушілігі, үй жағдайлары балалар, отбасылық қатынастар [1,24].

Біздің ойымызша, қазіргі мектептің басты проблемаларының бірі-мектептегі сәтсіздік көптеген мұғалімдер оны жоюға және алдын алуға тырысады. Ал сәтсіз балалармен қалай болу керек? Үлгермеудің әдеттегі тұжырымдамасы мінез-құлық пен оқу нәтижелері мектептің тәрбиелік және дидактикалық талаптарына сәйкес келмейтін жағдай деп түсініледі. Мектептегі сәтсіздіктің көрінісі неде? Үлгермеушілік оқушының оқу, санау дағдылары әлсіз, талдау, жалпылаудың интеллектуалды дағдыларын нашар білетіндігінде біздің ойымызша, балалардың мектепте үлгермеуінің бірнеше себептері бар:

1) білім министрлігі баланың бір жыл ішінде өтуі керек деп санайтын оқу бағдарламасын жасайды, бірақ балалар әр түрлі (ақыл-ойы, дамуы, денсаулық және т.б.) және бәрі бірдей үлгермейді;

2) мұғалімнің өзі балаға білім бергісі келетіндіктен, мұғалім балаға білім беруге мүдделі. 30 жылдық жұмыс өтілі бар бастауыш сынып мұғалімі мектептегі сәтсіздіктің себептері туралы: бастауыш сынып оқушыларының көпшілігінде оқуға деген ынтасы жоқ, баланың мектепке дайындығының төмен деңгейі, жұмысқа орналасуына байланысты ата-аналардың төмен бақылауы, ойлау қабілетсіздігі, оқылған нәрсені түсінбеуі, баланың жетістіктеріне немқұрайлы қарау. Мектептегі сәтсіздіктің алдын алу үшін сіз "үшбұрышта" жұмыс істеуіңіз керек: мұғалім, бала, ата-ана.

А.С.Макаренко былай деп көрсетті: “Тәрбие дегеніміз шын мәнісінде әлеуметтік процесс. Бәрі де адамда затта құбылыста тәрбиелейді. Бірақ бәрінен бұрын және бәрінен көбірек тәрбие беретін - адам. Олардың бірінші орында тұратыны ата-аналар мен педагогтар” В.А.Сухомлинскийдің “оқушыға тапсырманы түгелдей дерлік орындамағанда ғана баға қоюы керек, мұндай баға алғаны оқушы өзін айыпты екенін сезгендей болсын” деген сөзін негізге алу керек. Мектеп басшыларының назарында мұғалім емес, оқушы да тұруы шарт. Оқушы сабақта болған жоқ болғанда осының өзі педагогикалық

проблема, ол мұғалімге ой салсын. Сенің жәрдемің қажет, оны тез арада өзінің немесе оқушылармен ұйымдастыр, сабаққа қатыспау себебін зерттеп біл. Қайтіп көмектесуді ойлан, жаңа оқу жылының алғашқы күндеріндегі сынып жиналыстарында, әсіресе бірінші сыныптарда олардың ата-аналарын, мектеп ережесімен таныстырып онда оқушы сабаққа қатыспаса, өтілген материалды өзінше оқып үйренуге міндетті екені жазылғанын түсіндіру керек оқушылардың білімін тексеруге міндетті.

Оқушы сабаққа келмесе, ол сол күнгі өтілген тақырып бойынша, арнайы сынақ тапсыруы керек. Бұл қашанда мұғалім мен оқушыға заң. Дегенмен дәл осылайша бұл проблеманы толық шешуге мүмкіндік жоқ. Сондықтан мұғалімдер оқуға нақты жәрдем беру жолдарының басқа әдістерін қарастырған жөн. Әдетте орталықтанған жүйені қолдану пайдалы. Мектепте бас кезекшінің, оның әрбір сыныптағы жәрдемшілерінің, оқу төрайымының атқарар ісі қыруар. Бұлар күн сайын сабаққа қатыспағандардың, қанағаттанғысыз баға алғандардың тізімін алып сынып жетекшіге береді.

Міне осындай жанды әрекеттен соң мектеп басшылары апта сайынғы жоспарлары, ең қажеттілерін қосып іс-шаралар белгілейді. Оқушылармен әңгімеселесу белсенділермен пікірлесу әр түрлі формада өткізілгені жөн. Көбінесе сабаққа келмегендер мен үлгермеушілер мәселесі кіші педкеңесте оқушылар кеңесінде қаралып, кеткен кемшіліктерді түзеу жөнінде шұғыл шара қабылдануы керек. Қажет болған жағдайда пәндер бойынша әңгіме өткізіліп кейде оқушыны қандай тақырыпта меңгермегенді ескертіліп кеспе қағаздар жүйесі қолданылады [5].

Бастауыш сынып оқушыларының үлгермеушілігін алдын алу және жеңу мәселесі әр қашанда оқыту әдістемелерінің өзекті проблемасы ретінде құрастырылған. Біздің зерттеу жұмысымыз үшін оқушылар үлгермеушілігін алдын алу және жеңудің теориялық және әдіснамалық негіздерін қалаған ғалымдар Б.Г.Ананьев, Ю.К.Бабанский, Д.Н.Богоявленский, Н.А.Менчинская, А.А.Бодаев, Л.И.Божович, В.В.Давыдов, Д.Б.Эльконин, Л.В.Занков, А.Н.Леонтьев, А.А.Люблинская, И.А.Зимняя, Ш.А.Амонашвили, В.Ф.Шаталов, Б.Б.Коссов, В.С.Мухина, Г.Г.Кравцов, Е.Е.Кравцова, Л.Ф.Обухова және т.б. еңбектері ерекше маңызға ие.

Республикамыздың педагог-ғалымдары Р.Г.Ламберг, Н.Д.Хмель, Қараев, Ш.Т.Таубаев, Б.Т.Барсай, А.А.Бейсенбаева, Б.А.Тұрғынбаева, М.Мұхамедин, Д.Ж.Кішібаева, Ж.Т.Билялова, М.З.Жанбөбекова, Ф.Саметова т.б. еңбектерінде бастауыш сынып оқушыларының үлгермеушілігін жеңудің кейбір мәселелері құрастырылған.

Бастауыш сыныптарда мұғалімдердің іс-тәжірибесі оқушылардың үлгермеушілігін алдын алу және жеңуде халық педагогикасы құралдарынан пайдаланудың мүмкіндіктері зор екендігін көрсетеді. Сонымен қатар, соңғы жылдары оқу тәрбие процесінде халық педагогикасы элементтерінен пайдалану мәселелері бойынша жүргізілу мен бірқатар зерттеу жұмыстары да бұл тұжырымды дәлелдейді. Олардың ішінде Р.К.Дюсембинова, Т.Б.Бөлеев, Т.Ә.Қоныратбаева, К.Ж.Қожахметова, Н.Ш.Алметов, А.С.Мағауова т.б.

еңбектерін атап өтуге болады. Қазіргі кезеңдегі жалпы білім беретін мектептердегі оқыту процесінің сапасы және деңгейінің айқын көрсеткіштерінің бірі - оқушылардың үлгерімі. Бірақ үлгермеушілік мәселесін «мәңгі проблема» деп атауға болады.

Мектептегі әрбір педагог оқушылардың үлгерімінің әр түрлілігі, кейбір оқушылардың үлгермеушілігімен сөзсіз кездеседі. Психология және педагогика ғылымы осы уақытқа дейін оқушылар үлгермеушілігі, оның алдын алу және жеңу мәселелері бойынша үлкен теориялық және практикалық материалдар жинақтағанымен, өкінішке орай үлгермеушілік проблемасы өз шешімін толық тапқан деуге болмайды.

Нәтижелерін талдау: Зерттеу мәселесі бойынша философиялық, психологиялық, педагогикалық, әдістемелік әдебиеттерді, бастауыш сынып мұғалімдерінің өзіндік тәжірибесін талдау «үлгермеушілік» ұғымына мынадай анықтама беруге мүмкіндік береді: Үлгермеушілік - бұл оқушының оқуда жоғары дәрежеде артта қалуы, оқуға ажыратылған уақыт ағымында мектептік оқу бағдарламаларында көзделген білімдер, дағдылар мен іскерліктерді қанағаттанарлы деңгейде меңгере алмауы.

Оқушылардың үлгермеушілігі оқу пәндері бойынша білімдер, дағдылар мен іскерліктерді меңгерудегі үлкен олқылықтар, өз оқу еңбегін ұйымдастыру дағдыларының әлсіздігі, оқу жұмысы қарқынының төмендігі, ақыл-ой операцияларының жеткіліксіз дамуымен сипатталады.

Бастауыш сынып оқушыларының үлгермеушілігін үш категорияға бөлуге болады:

- жалпы және терең үлгермеушілік (және оқушы ұзақ уақыт ағымда көп немесе барлық пәндерден үлгермейді);
- оқу пәндері бойынша бірен-сарандап, бірақ біршама тұрақты үлгермеушілік;
- эпизодтық үлгермеушілік.

Ресейдің ұлы педагогтары Л.Н.Толстой және К.Д.Ушинский оқушылардың үлгермеушілігін алдын алу және жеңу мәселелерін жан-жақты қарастырған. Мысалы, Л.Н.Толстойдың Ясная поляна мектебіндегі тәжірибесі бастауыш мектеп оқушылары үлгермеушілігін алдын алу және жеңудің тиімді әдістемесінің үлгісі болып табылады. Сонымен қатар К.Д.Ушинскийдің дидактикалық еңбектерінде бұл мәселеге ерекше назар аударылған. В.А.Сухомлинскийдің «Жас мектеп директорымен сырласу» еңбегінде балалар өздерінің дене сипаттары бойынша айырмашылықтарға ие болу сияқты, ақыл-ой еңбегі үшін қажетті күштерге қарай да бір-бірінен өзгешеліктерге ие екендігін атап өтеді.

Әрбір оқушының есі, зейіні, қиялы, ой-өрісі тек қана тереңдігімен, тұрақтылығымен, қарқынымен ғана емес сапа тарапынан да айрықша екендігін атап өтеді. Әлсіз үлгеретін балаларға В.А.Сухомлинский ерекше көңіл бөледі. Ол үлгермеушіліктің басты себептерін мыналар деп есептейді: [6].

Көптеген оқушылардың нашар үлгерімінің себебі-ішкі жеке ұстаным-оқуға құлықсыздық. Әр түрлі себептерге байланысты олардың мүдделері оқу

орнынан тыс, олар мектепке ешқандай ықылассыз барады, сабақтарда белсенді танымдық іс-әрекеттен аулақ болады, мұғалімдердің тапсырмаларына теріс қарайды. Осы сыныптағы оқушылар туралы мынаны айтуға болады: мотивация болады — оқытудың өнімділігі болады. Іс-әрекеттің интеллектуалдық процестерінің тікелей тәуелділігі бар. Қалай еліктіру балалар жаңа білімді көбейтетін сұрақтар болуы керек? Бұл жағдайда мұғалімнің міндеті: оқушыларға жаңа білім алу қажеттілігін түсінуге көмектесу білім; жауапкершілікті дамыту;

- оқушылардың өз қабілеттеріне деген сенімін қолдау; позитивті өзін-өзі бағалауды дамыту.

Мотивациялық процестерді жағдай жасау арқылы басқаруға болады тұлғаның ішкі мотивтерін дамыту, сонымен қатар оқушыларды шебер ынталандыру. Әр сабақты оқушылардың қызығушылықтарына сәйкес ойластырып, оқу материалының барлық мүмкіндіктерін оларды дамыту үшін қолданған жөн.

Танымдық қызығушылықты арттыру үшін, оқытудың белсенді түрлері қолданылады. Бұл: проблемалық жағдайларды шешу; оқу процесін зерттеуде зерттеу тәсілін қолдану материалды; оқу ақпаратының оқушылардың өмірлік тәжірибесімен байланысы; ынтымақтастықты ұйымдастыру, жұмыстың командалық түрлерін пайдалану және мерзімді ауысыммен өтетін жарыста құрылған қызмет әдістері топтың құрамы; позитивті эмоционалды күшейту, жеке және жобалармен топтық жұмыс. Мотивацияның дамуына кедергі-сабақтардағы алаңдаушылық пен қорқыныш. Қорқытып, қорқыту, қорлау, шектеу, мұғалім теріс эмоциялармен бояйды оқу іс-әрекетінің жағдайы. Бұл оқушыға әкеледі, қатты мазасыздықты бастан кешірген адам жеке тәжірибелерге назар аударады, олар ығыстырып шығады тілек меңгеру, оқу материалы. Келесі қадам уақтылы көмек көрсету сабақтың белгілі бір кезеңінде үлгермеген оқушыға. Өте маңызды кезең мұндай балалармен жұмыс кезінде-сәтсіздіктің алдын алу болып қарастырылады.

Қорытынды: Нашар бағаға әкеп соқтыратын оқушы үлгермеушілігінің себептері оқу-тәрбие жұмысын дұрыс ұйымдастырмауда, мектепшілік бақылаудың мерзімді жүрмеуінде. Мектеп оқушыларының үлгермеуі табиғи түрде олардың жеке ерекшеліктерімен және солармен байланысты олардың дамуымен жүретін жағдайлар. Мектептегі үлгерімнің төмендеуіне оқу мотивациясының төмендігі, танымдық мотивтің жеткіліксіз қалыптасуы, қарым-қатынас проблемалары, өзін-өзі бағалаудың төмендігі, моральдық нормалардың жеткіліксіз қалыптасуы және оларды игерудегі қиындық сияқты факторлар әсер етеді. Өз кезегінде, оқу үлгерімінің төмендігі өзін-өзі бағалаудың одан әрі төмендеуіне және мазасыздық деңгейінің жоғарылауына әкеледі. Осыған байланысты, уақтылы маңызды жетіспейтін балалардың эмоционалды және жеке саласын диагностикалау және түзету болып табылады.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Причины и пути преодоления неуспеваемости у младших школьников в учебном процессе Выпускная квалификационная работа Екатеринбург 2018
2. Т.В.Артемяева Диагностика и коррекция развития младшего школьника. - Казань: Отечество, 2013.- 157с.
- 3.«Различия в характеристиках эмоционально-личностной сферы успевающих и не успевающих младших школьников»
<https://elib.pnzgu.ru/files/eb/doc/sYRKhAzX01sD.pdf>
4. <https://infourok.ru/lgerimi-tmen-oushimen-zhmis-bayandama-835910.html>
- 5.<https://kzref.org/i-bastauish-mektep-oushilarini-ou-lgermeushiligin-boldirmaudi.html>
6. Педагогика | Бастауыш сынып оқушыларының үлгермеушілігінің алдын алу <https://www.zharar.info/kz/kurs/18156-kurstyq-zhumys-.html>